

HET WELVAARTSPRINCIPE EN HET MARKTPRINCIPE

35.1

BEZWAREN TEGEN DE MARKTECONOMIE

De bezwaren die de verschillende stromingen van *Sozialpolitik* tegen de markteconomie uitten, zijn gebaseerd op economische inzichten die niet deugen. Zij herhalen keer op keer de dwalingen die door economen allang als afgedaan worden beschouwd. Ze berispen de markteconomie voor de gevolgen van antikapitalistische beleidsmaatregelen die zijzelf als noodzakelijke en nuttige hervormingen verdedigen. Zij stellen de markteconomie verantwoordelijk voor de onvermijdbare tekortkomingen en mislukkingen van het interventionisme.

Deze stemmingmakers moeten uiteindelijk toegeven dat de markteconomie toch niet zo slecht is als hun 'onorthodoxe' doctrines doen geloven. Zij levert de goederen. Van dag tot dag vermeerdert zij de hoeveelheid en verbetert zij de kwaliteit van de producten. Zij heeft tot ongekende weelde geleid.

Maar de markteconomie, zo menen voorstanders van het interventionisme, is gebrekkig vanuit wat men het maatschappelijk oogpunt noemt. De markteconomie heeft armoede en hulpbehoevendheid niet volledig weggenomen. Het is een systeem dat een minderheid bevoorrecht, een klasse van rijken, ten koste van de grote meerderheid. Het is een onfatsoenlijk systeem. Het winstbejag dient vervangen te worden door het *welvaartsprincipe*.

We zouden gemakshalve het concept welvaart op een dusdanige wijze kunnen interpreteren zodat de aanvaarding daarvan door een overgrote meerderheid van niet-ascetische mensen aannemelijk is. Hoe beter wij daarin slagen, des te meer we de welvaartsgedachte ontdoen van elke concrete betekenis en inhoud. Zij verandert in een kleurloze omschrijving van het menselijk handelen — dat wil zeggen, de drang om zoveel mogelijk onbehagen weg te nemen. Aangezien het algemeen erkend wordt dat dit

doel beter — of zelfs uitsluitend — in de maatschappelijke arbeidsdeling wordt bereikt, werken mensen binnen het kader van maatschappelijke banden met elkaar samen. De sociale mens — anders dan de autarkische mens — moet zijn aangeboren, biologische onverschilligheid jegens het welzijn van mensen buiten zijn gezin noodgedwongen laten varen. Hij moet zijn gedrag aanpassen aan de vereisten van maatschappelijke samenwerking en het succes van zijn medemensen leren zien als een onmisbare voorwaarde voor zijn eigen welvaart. Vanuit dit oogpunt zou men het doel van maatschappelijke samenwerking kunnen beschrijven als het verwezenlijken van het grootste geluk voor het grootst aantal mensen. Bijna niemand zal het aandurven om tegen deze definitie van de meest wenselijke stand van zaken in te gaan en te beweren dat het *geen* goede zaak is om zoveel mogelijk mensen zo gelukkig mogelijk te zien. Alle aanvallen die gericht zijn tegen de Bentham-formule, concentreren zich op dubbelzinnigheden of misverstanden omtrent het begrip 'geluk'; maar nooit werd bestreden dat het goede — wat dat ook mag zijn — ten deel zou moeten vallen aan het grootst aantal mensen.

Wanneer we *welvaart* echter op deze wijze interpreteren, wordt het een betekenisloos begrip. Het zou dienst kunnen doen als een rechtvaardiging van elke maatschappelijke organisatievorm. Het is een feit dat sommige verdedigers van negerslavernij beweerden dat slavernij het beste middel was om de negers zelf gelukkig te maken en dat vandaag de dag in het Zuiden¹ vele blanken oprecht geloven dat strenge segregatie voor de gekleurde mens voordeliger is dan het naar verluidt voor de blanke mens is. De grondstelling van het racisme van de Gobineau- en nazi-variant, is dat de heerschappij van superieure rassen zelfs voor de ware belangen van de inferieure rassen bevorderlijk is. Een principe dat breed genoeg is om alle doctrines te dekken — al zijn deze onderling tegenstijdig — is volledig nutteloos.

Maar in de hoofden van de welvaartsaanhangers heeft het begrip welvaart een bepaalde betekenis. Zij passen doelbewust een term toe waarvan de algemeen geaccepteerde bijbetekenis elke tegenstand uitsluit. Geen beschaafd mens haalt het in zijn hoofd om bezwaren te uiten tegen het verwezenlijken van welvaart. Door zichzelf het exclusieve recht toe te eigenen om hun eigen programma het welvaartsprogramma te noemen, willen deze pleitbezorgers door middel van een goedkope semantische truc zegevieren. Ze willen hun ideeën immuun maken tegen alle kritiek, door er een benaming aan te geven die door iedereen wordt gekoesterd. Hun woordkeuze impliceert al gelijk dat al hun tegenstanders kwaadwillende schurken zijn die erop uit zijn om hun zelfzuchtige belangen te behartigen ten koste van de meerderheid van goede mensen.

Het manco van de Westerse beschaving bestaat uitgerekend uit het feit dat serieuze mensen deze syllogistische kunstgrepen kunnen gebruiken zonder te stuiten op een scherpe terechtwijzing. Er zijn maar twee verklaringen mogelijk. Ofwel zijn deze zelfbenoemde welvaartseconomen zich niet bewust dat hun methode logisch ontoelaatbaar is, in dat

¹ *Voetnoot van de vertaler:* Mises verwijst hier naar de zuidelijke staten (de Confederatie) van de Verenigde Staten.

geval ontberen ze het onmisbare vermogen om logisch te redeneren; ofwel hebben ze deze argumentatiewijze gekozen om hun misvattingen te verschuilen achter een woord dat bedoeld is om alle tegenstanders op voorhand af te troeven. In beide gevallen treft hen blaam.

Het is niet nodig om iets toe te voegen aan de uiteenzettingen in de voorgaande hoofdstukken over de nadelige gevolgen van alle varianten van het interventionisme. De langdradige boekwerken over welvaartseconomie² hebben geen enkel argument naar voren gebracht dat onze conclusies kan weerleggen. De enige taak die rest, is het onderzoeken van het belangrijkste onderdeel van het werk van de welvaartsaanhangers — namelijk, hun aantijgingen tegen de markteconomie.

Al het hartstochtelijk geklets van de welvaartschool komt uiteindelijk op drie punten neer. Het kapitalisme is slecht, zeggen ze, want er bestaat armoede, inkomens- en vermogensongelijkheid, en onzekerheid.

35.2

ARMOEDE

Wij zouden ons de omstandigheden van een agrarische samenleving kunnen inbeelden, waarbij ieder lid over een stuk grond beschikt dat groot genoeg is om zichzelf en zijn gezin van de noodzakelijke levensbehoeften te voorzien. We zouden bij een dergelijke voorstelling enkele specialisten, vaklieden zoals smeden en beroepsarbeiders zoals dokters, kunnen meerekenen. We kunnen zelfs verder gaan en veronderstellen dat sommigen geen boerderij bezitten, maar als landarbeiders op andermans boerderijen werken. De werkgever beloont ze voor hun hulp en draagt zorg voor ze bij ziekte of ouderdom.

Dit plan van een ideale samenleving lag ten grondslag aan menig utopisch plan. In enkele gemeenschappen werd het zelfs een tijdlang min of meer verwezenlijkt. De gemeenschap die gesticht werd door de paters jezuïeten in het hedendaagse Paraguay, kwam waarschijnlijk het meest dichtbij. Het is echter onnodig om de voordelen van een dergelijke maatschappelijke organisatievorm te bestuderen. De historische ontwikkeling brak deze in stukken. Zijn schaal was te klein voor het aantal mensen dat momenteel op het aardoppervlak leeft.

De inherente zwakte van een dergelijke samenleving is dat een groeiende bevolking tot toenemende armoede leidt. Wanneer het landgoed van een boer na diens overlijden onder zijn kinderen wordt verdeeld, worden de boerenbedrijven uiteindelijk zo klein dat ze niet langer toereikend zijn om een gezin te onderhouden. Iedereen bezit land, maar is tevens schrikbarend arm. De omstandigheden in grote delen van China bieden een droevige illustratie van de ellende van de erfgenamen van zulke lapjes grond. Het alternatief voor

² *Voetnoot van de vertaler:* het gaat hier om het lichaam van economische theorie dat in het Engels *Welfare Economics* genoemd wordt.

deze uitkomst is het ontstaan van een grote groep landloze paupers. Dan scheidt een wijde kloof de onterfde paupers van de fortuinlijke boeren. Zij vormen een pariaklasse en hun bestaan zadelt de samenleving met een onoplosbaar probleem op. De samenleving kan ze niet gebruiken. Ze zoeken tevergeefs een levensonderhoud. Ze zijn hulpbehoevend.

Toen in de eeuwen voorafgaand aan de opkomst van het moderne kapitalisme, staatshoofden, filosofen en advocaten zich bezighielden met de armen en de vraagstukken van armoede, dan spraken ze over deze overvloedige ellendelingen. Laissez faire en haar uitloper — het industrialisme — veranderden de bruikbare armen in loonarbeiders. In een ongehinderde marktgemeenschap hebben sommigen hogere inkomens en anderen lagere inkomens. Maar er zijn geen mensen meer die — hoewel ze in staat en bereid zijn om te werken — geen reguliere banen kunnen vinden, omdat er voor hen geen plaats is in het maatschappelijke productieproces. Maar het liberalisme en kapitalisme bleven zelfs in hun bloeitijd beperkt tot de relatief kleine gebieden van West- en Centraal-Europa, Noord-Amerika en Australië. In de rest van de wereld bevinden honderden miljoenen mensen zich nog steeds op de rand van verhongering. Dat zijn de armen of paupers in de oude betekenis van het woord, overvloedig en overtallig, een last voor henzelf en een stille bedreiging voor de minderheid van hun fortuinlijkere medeburgers.

De armoede van deze miserabele massa's van — hoofdzakelijk gekleurde — volkeren, is geen gevolg van het kapitalisme, maar juist van de afwezigheid van het kapitalisme. Zonder de triomf van het laissez faire zou het lot van de West-Europese volkeren zelfs nog erger zijn geweest dan dat van de koelies. Wat fataal is voor Azië, is dat het geïnvesteerde kapitaal per hoofd van de bevolking extreem laag is, in verhouding tot het geïnvesteerde kapitaal in het Westen. De heersende ideologie en het maatschappelijk stelsel dat haar uitloper is, belemmeren de ontwikkeling van ondernemerschap met winstbejag. De binnenlandse kapitaalaccumulatie is uiterst karig en er bestaat een uitgesproken vijandigheid tegen buitenlandse investeerders. In veel van deze landen overtreft de bevolkingsgroei zelfs de groei van het beschikbare kapitaal.

Het is onjuist om de Europese machten de massale armoede in hun voormalige koloniale rijken te verwijten. Door er kapitaal te investeren, deden de buitenlandse machthebbers wat zij konden om het materiële welzijn te verbeteren. Dat de Oosterse volken niet willen breken met hun traditionele leerstellingen en het kapitalisme verafschuwen als een uitheemse ideologie, is niet de schuld van de blanken.

In zoverre er sprake is van ongehinderd kapitalisme, kan er niet langer sprake zijn van armoede in de zin waarin deze term van toepassing is op de omstandigheden van een niet-kapitalistische samenleving. Bevolkingsgroei betekent niet langer een overdaad aan monden, maar extra handen waarmee nieuwe welvaart wordt gecreëerd. Er zijn geen arbeidsgeschikte paupers meer. Vanuit het oogpunt van de economisch onderontwikkelde landen, lijkt het conflict tussen 'kapitaal' en 'arbeid' in de kapitalistische landen op een intern conflict in een bevoorrechte klasse. In de ogen van de Aziaten is de Amerikaanse automonteur immers een 'aristocraat'. Deze behoort namelijk tot de 2 procent van de

wereldbevolking met de hoogste inkomens. Niet slechts de gekleurde rassen, maar ook de Slaviërs, Arabieren en enkele andere volkeren beschouwen het gemiddelde inkomen van de burgers van de kapitalistische landen — ongeveer 12 tot 15 procent van de mensheid — als een beknutting van hun eigen materiële welzijn. Ze bedenken daarbij niet dat de voorspoed van deze zogenaamde bevoorrechtte groepen — afgezien van de gevolgen van migratiebarrières — niet wordt betaald door hun eigen armoede en dat het belangrijkste obstakel tot een verbetering van hun eigen omstandigheden hun afkeer tegen het kapitalisme is.

In het kader van het kapitalisme heeft het begrip armoede slechts betrekking op de mensen die niet voor zichzelf kunnen zorgen. Zelfs kinderen daargelaten, moeten we erkennen dat er altijd dergelijke onbruikbare mensen zullen zijn. Ondanks de hogere levensstandaard van de massa's en de toepassing van hygiënische en therapeutische methoden, kan zelfs het kapitalisme lichamelijke onbekwaamheid niet laten verdwijnen. Het klopt dat vele mensen, die vroeger tot een levenslange handicap veroordeeld waren, tegenwoordig weer volledig kunnen herstellen. Maar anderzijds kan menig een nu als blijvend invalide overleven die vroeger door aangeboren gebreken, ziekte of ongelukken zou zijn omgekomen. Bovendien leidt de verlenging van de gemiddelde levensduur tot een toename van het aantal ouderen, die niet langer in hun onderhoud kunnen voorzien.

Het vraagstuk van de gehandicapten vormt een specifiek vraagstuk van de menselijke beschaving en samenleving. Invalide dieren overlijden gauw. Ze sterven van verhongering of vallen ten prooi aan vijanden van hun soort. De wilde mens had nimmer genade voor diegenen die benedenmaats waren. Veel stammen vertoonden in de praktijk dezelfde barbaarse methoden van meedogenloze uitroeiing waarop de nazi's in onze tijd terugvielen. Het bestaan van een relatief groot aantal invaliden is — hoe paradoxaal ook — een karakteristiek kenmerk van beschaving en materiële welvaart.

Zorg voor de invaliden die zichzelf niet kunnen onderhouden en evenmin door hun verwanten worden verzorgd, wordt al lange tijd als een taak van de liefdadigheid gezien. Soms voorzien overheden in het benodigde geld, ook al gebeurt dit vaker door vrijwillige bijdragen. De katholieke ordes en congregaties, en sommige protestantse instellingen hebben wonderen verricht in het inzamelen van dergelijke bijdragen en het gepast gebruiken ervan. Vandaag de dag bestaan er ook veel niet-religieuze stichtingen die nobel bijdragen.

De liefdadigheid staat echter bloot aan kritiek vanwege een tweetal gebreken. Eén daarvan is de schaarste aan beschikbare middelen. Naarmate het kapitalisme de rijkdom echter vergroot, worden de liefdadigheidsfondsen steeds toereikender. Enerzijds zijn mensen wanneer hun eigen welzijn verbetert meer bereid om te doneren. Anderzijds daalt tegelijkertijd het aantal hulpbehoevenden. Zelfs mensen met bescheiden inkomens wordt de mogelijkheid geboden om door middel van sparen en verzekeringspolissen een voorziening te treffen voor ongelukken, ziekte, ouderdom, de scholing van hun kinderen, en het ondersteunen van weduwen en weeshuizen. Het is hoogst waarschijnlijk dat de

fondsen van de liefdadigheidsinstellingen in de kapitalistische landen toereikend zouden zijn wanneer het interventionisme de essentiële instituties van de markteconomie niet zou saboteren. De pogingen van de 'gewone burger' om te sparen en reserves op te bouwen voor minder voorspoedige tijden, wordt gedwarsboemd door kredietexpansie en de inflatoire stijging van de geldhoeveelheid. Maar de andere methodes van het interventionisme zijn nauwelijks minder schadelijk voor de levensbelangen van de werknemers en gesalarieerden, broodwinners en eigenaren van kleinschalige ondernemingen. Het merendeel van diegenen die door liefdadige instellingen wordt ondersteund, zijn enkel behoeftig vanwege het interventionisme. Daarnaast hebben inflatie en de pogingen om de rente tot beneden de potentiële marktrente te verlagen een grote weerslag op de schenkingen aan ziekenhuizen, asielen, weeshuizen en soortgelijke instellingen. In zoverre de aanhangers van de welvaartseconomie klagen over de ontoereikendheid van de beschikbare hulpfondsen, klagen ze over één van de gevolgen van het door hen verdedigde beleid.

Het tweede gebrek dat het liefdadigheidssysteem wordt verweten, is dat het slechts liefdadigheid en compassie is. De arme heeft geen wettelijk aanspraak op de weldadigheid die hem ten deel valt. Hij is afhankelijk van de genade van barmhartige mensen, van het medelijden dat zijn nood opwekt. Wat hij ontvangt is een vrijwillige gift waarvoor hij dankbaar moet zijn. Het is schaamtevol en vernederend om een bedelaar te zijn. Voor iemand met zelfrespect is het een ondraaglijke situatie.

Deze klachten zijn terecht. Deze tekortkomingen zijn inderdaad eigen aan alle soorten liefdadigheid. Het is een systeem dat zowel de gevers als ontvangers bederft. Het maakt de eerstgenoemde eigengerechtigd en de laatstgenoemde onderdanig en onzelfstandig. Echter zorgt enkel de mentaliteit van een kapitalistische omgeving ervoor dat de mensen de onwaardigheid van het geven en ontvangen van aalmoes voelen. Behalve het betalingsverkeer en strikt zakelijke handelstransacties tussen koper en verkopers, worden alle interpersoonlijke betrekkingen door hetzelfde kwaad bedorven. Het is juist de afwezigheid van dit persoonlijke element in markttransacties dat betreurd wordt door iedereen die het kapitalisme beschuldigt van zijn harteloosheid en ongevoeligheid. In de ogen van deze critici berooft de samenwerking onder het *do ut des*-principe alle maatschappelijke banden van hun menselijkheid. Het ruilt broederliefde en de bereidheid elkaar te helpen in voor contracten. Deze critici beschuldigen de wettelijke orde van het kapitalisme voor het verwaarlozen van het 'menselijke element'. Ze zijn niet consequent wanneer ze het liefdadigheidssysteem verwijten maken, omdat het rust op gevoelens van dankbaarheid.

De feudale gemeenschap rustte op de verlening van gunsten en de dankbaarheid van diegenen die begunstigd werden. De machtige opperheer schonk genadig zijn weldaden aan de onderdaan en de laatstgenoemde was hem zijn persoonlijke trouw schuldig. Het feudale stelsel was menselijk in de mate dat de onderdanen de handen van hun superieuren moesten kussen en trouw aan hen moesten tonen. Het element genade — dat inherent is aan liefdadigheid — was in dat stelsel niet aanstootgevend. Het stemde overeen met de

algemeen geaccepteerde ideologie en gewoonten. Pas in het kader van een samenleving die volledig gebaseerd is op contractuele, zakelijke banden, ontstond de gedachte van een rechtsvordering van noodlijdenden, een wettelijke aanspraak op de benodigde levensmiddelen.

De metafysische argumenten ten gunste van een dergelijk recht op hulpverlening zijn gebaseerd op de doctrine van het natuurrecht. Voor God of de natuur zijn mensen immers gelijk en toebedeeld met een onvervreemdbaar recht om te leven. Echter is het verwijzen naar aangeboren gelijkheid zeker misplaatst in het licht van alle zichtbare gevolgen van aangeboren ongelijkheden. Het is een triest feit dat een fysiek handicap het voor veel mensen onmogelijk maakt om een actieve rol in de maatschappelijke samenwerking te spelen. Juist de werking van natuurwetten maakt deze mensen tot verschoppelingen. Zij zijn de stiefkinderen van God of de natuur. We zouden de religieuze en ethische voorschriften die verklaren dat het een plicht van de mens is om zijn onfortuinlijke broeders die de natuur verdoemd heeft te helpen, volledig kunnen onderschrijven. Maar de erkenning van deze plicht lost geenszins de vraag op welke methode daarbij gehanteerd moet worden. Daarin is bijvoorbeeld niet inbegrepen dat er methodes moeten worden gekozen die de samenleving in gevaar zouden brengen en de productiviteit van menselijke inspanning zouden belemmeren. Niemand, validen noch invaliden, zou gebaat zijn bij een vermindering van de beschikbare goederen.

De relevante vraagstukken zijn niet van praxeologisch karakter en economie is niet de aangewezen wetenschap om hiervoor een oplossing te bieden. Het betreffen eerder vragen die op het terrein van de pathologie en psychologie liggen. Ze rusten op het biologische feit dat de vrees voor armoede en de vernederende gevolgen van het onderhouden worden door liefdadigheid, belangrijke factoren zijn in het behoud van het fysiologische evenwicht van een mens. Ze prikkelen de mens om fit te blijven, om ziektes en ongelukken te vermijden en om zo snel mogelijk te herstellen van opgelopen kwetsuren. De ervaring van het sociale zekerheidsstelsel — in het bijzonder dat van het oudste en meest omvattende stelsel, het Duitse — heeft duidelijk de onwenselijke effecten getoond waartoe het wegnemen van deze prikkels leidt.³ Geen beschaafde gemeenschap heeft invaliden ooit harteloos laten creperen. Maar de vervanging van liefdadigheid door een wettelijke aanspraak op steun of levensonderhoud lijkt niet overeen te stemmen met de menselijke aard. Geen metafysische vooringenomenheid, maar praktische overwegingen maken het onraadzaam om een uitvoerbaar recht op levensonderhoud in te voeren.

Het is bovendien een illusie om te geloven dat de invoering van dergelijke wetten de armen kan vrijwaren van het vernederende karakter van het ontvangen van aalmoes. Hoe soepeler deze wetten zijn, des te zorgvuldiger hun aanvraag moet worden. De discretie van mensen die door een innerlijke stem tot barmhartigheid worden gedreven, wordt vervangen door de discretie van bureaucraten. Of deze verandering het lot van hulpbehoevenden gemakkelijker maakt, valt te betwijfelen.

3 Zie Sulzbach, *German Experience with Social Insurance* (New York, 1947), pp. 22-32.

35.3

ONGELIJKHEID

Inkomens- en vermogensongelijkheid zijn een inherent kenmerk van de markteconomie. Hun opheffing zou de markteconomie volledig verwoesten.⁴

Wat degenen die om gelijkheid vragen in gedachten hebben, is altijd een stijging van hun eigen consumptievermogen. Bij het onderschrijven van het gelijkheidsbeginsel als politiek grondbeginsel, heeft niemand het delen van zijn inkomen met minderbedeelden in gedachten. Wanneer de Amerikaanse werknemer gelijkheid eist, bedoelt hij dat de dividenden van de aandeelhouders aan hem gegeven moeten worden. Hij verlangt geenszins een beperking van zijn eigen inkomen ten gunste van de 95 procent van de wereldbevolking van wie het inkomen lager ligt dan het zijne.

De rol die inkomensongelijkheid in een markteconomie speelt, moet niet verward worden met de rol die ongelijkheid in een feudale samenleving of andere soorten niet-kapitalistische samenlevingen speelt.⁵ Toch was deze pre-kapitalistische ongelijkheid in de loop van de geschiedenis van enorm belang.

Laat ons de geschiedenis van China met die van Engeland vergelijken. China heeft een zeer hoge beschaving ontwikkeld. Tweeduizend jaar geleden lag China lichtjaren voor op Engeland. Maar tegen het einde van de negentiende eeuw was Engeland een rijk en beschaafd land, terwijl China arm was. Haar beschaving verschilde niet veel van het niveau dat het eeuwen daarvoor al had bereikt. Het was een gestagneerde beschaving.

China had veel meer dan Engeland geprobeerd het inkomensgelijkheidsbeginsel te verwezenlijken. Het landbezit werd verdeeld en weer onderverdeeld. Er bestond geen klasse van landloze proletariërs. Maar in het achttiende-eeuwse Engeland was deze klasse zeer talrijk. Gedurende lange tijd vertraagden de belemmerende gewoonten van het niet-agrarische bedrijfsleven — heilig verklaard door traditionele ideologieën — de opkomst van modern ondernemerschap. Maar toen de *laissez faire*-filosofie de weg naar het kapitalisme eenmaal had gebaand door de misvattingen van het beschermstelsel volledig te ontkrachten, kon de ontwikkeling van het industrialisme in versneld tempo voortzetten, omdat de benodigde beroepsbevolking al beschikbaar was.

Wat het 'machinetijdperk' in het leven riep, was geen — zoals Werner Sombart zich verbeelde — specifieke hebzucht die op een dag mysterieus bezit nam van de geest van bepaalde mensen en ze omtoverde tot 'kapitalistische mensen'. Er zijn altijd mensen geweest die wilden profiteren van het beter aanpassen van de productie aan de bevrediging en behoeften van het publiek. Maar zij waren verlamd door een ideologie die hebzucht als immoreel brandmerkte en institutionele barrières optrok om deze hebzucht te beteugelen. Het vervangen van deze doctrines die het traditionele systeem van restricties goedkeurden

⁴ Zie hierboven, pp. 285-86 en pp. 795-97.

⁵ Zie hierboven, pp. 307-08.

door een *laissez faire*-filosofie, ruimde deze obstakels naar materiële verbetering op en wijdde daarmee een nieuw tijdperk in.

De liberale filosofie bestreed het traditionele kastensysteem, omdat zijn instandhouding onverenigbaar was met het functioneren van een markteconomie. Ze verdedigde de afschaffing van privileges, omdat men de vrije hand wilde geven aan mensen die de vindingrijkheid hadden om op de goedkoopste wijze de grootst mogelijke hoeveelheid producten van de best mogelijke kwaliteit te produceren. In dit negatieve aspect van hun programma zaten de utilitaristen en economen op dezelfde lijn als diegenen die de statusprivileges aanvielen vanuit het oogpunt van een vermeend natuurrecht en de doctrine van gelijkheid van alle mensen. Beide groepen waren unaniem in hun steun voor gelijkheid voor de wet. Maar deze unanimiteit veranderde niets aan de fundamentele tegenstelling tussen beide gedachtestromen.

In de ogen van de natuurrechtsschool zijn alle mensen in biologisch opzicht gelijk aan elkaar en hebben zij daarom een onvervreemdbaar recht op een gelijk aandeel in alles. De eerste stelling is overduidelijk in strijd met de feiten. De tweede stelling leidt — consequent opgevat — tot zulke absurditeiten dat haar verdedigers het idee van logische coherentie geheel laten varen en uiteindelijk tot de conclusie komen dat elke regeling — hoe discriminerend en onrechtvaardig ook — verenigbaar is met de onvervreembare gelijkheid van alle mensen. De eminente burgers van de staat Virginia — die de ideeën aandroegen die de Amerikaanse Revolutie aanwakkerde — berustten in het behoud van de negerslavernij. Het meest despotische systeem dat de wereld ooit gekend heeft — het bolsjewisme — paradeert als de wedergeboorte van het principe van gelijkheid en vrijheid voor alle mensen.

De liberale voorvechters van gelijkheid voor de wet waren zich volledig bewust van het feit dat mensen ongelijk geboren worden, en dat juist hun ongelijkheid tot maatschappelijke samenwerking en beschaving leidt. Zij menen dat gelijkheid voor de wet niet bedoeld was om de onontkoombare feiten van het universum te corrigeren en natuurlijke ongelijkheid uit te bannen. Het was, integendeel, het middel om het maximale voordeel voor de gehele mensheid te waarborgen dat maatschappelijke samenwerking kan opleveren. En dus zouden geen kunstmatige regelingen of instituties een mens ervan moeten weerhouden om een positie te bezetten van waaruit hij zijn medeburgers het beste kan dienen. De liberalen benaderden het vraagstuk niet vanuit het oogpunt van de vermeende onvervreembare rechten van het individu, maar vanuit een maatschappelijke en utilitaristische ooghoek. Gelijkheid voor de wet is in hun ogen goed, omdat dit het beste ieders belangen dient. Aan de kiezers wordt het vervolgens overgelaten om te bepalen wie verkozen moet worden en aan de consumenten om te beslissen wie de productieactiviteiten moeten leiden. Het neemt daarmee de oorzaken van gewelddadige conflicten weg en verzekert een robuuste vooruitgang tot een bevredigendere stand van zaken.

De triomf van deze liberale filosofie bracht alle resultaten teweeg die in hun totaliteit de moderne Westerse beschaving worden genoemd. Echter kon deze nieuwe ideologie

enkel gedijen in een omgeving waarin het ideaal van inkomensgelijkheid uitermate zwak leefde. Wanneer de Engelsman van de achttiende eeuw zich om de hersenschim van inkomensgelijkheid zou hebben bekommerd, zou de *laissez faire*-filosofie niet aantrekkelijk voor hem zijn geweest, net zoals het vandaag de dag niet voor de Chinezen of mohammedanen is. In deze zin moet de historicus erkennen dat deze ideologische erfenis van het feudalisme en het ambachtsheerlijke stelsel — hoe erg ze daarvan ook mogen verschillen — bijdroeg aan de opkomst van onze moderne beschaving.

Die achttiende-eeuwse filosofen die onbekend waren met de ideeën van de nieuwe utilitaristische theorie, konden nog steeds spreken van een zekere superioriteit van levensomstandigheden in China en de Islamitische landen. Het klopt dat zij bar weinig wisten over de maatschappelijke structuur in de Oosterse wereld. Wat zij prijzenswaardig achtten in de vage rapporten die zij ontvingen, was de afwezigheid van een erfelijke aristocratie en grootgrondbezit. Zij juichten het toe dat deze landen beter geslaagd waren in het verwezenlijken van gelijkheid dan hun eigen volk.

Later in de negentiende eeuw werd dezelfde leus met hernieuwde kracht aangevoerd door de nationalistenvan de desbetreffende volken. De bewering werd geleid door het panslavisme, wiens voorvechters de verhevenheid uitriepen van het communale landbezit zoals het bestond in het Russische *mir* en *artel* en in de *zadruga* van de Joegoslaven. Met de toenemende semantische verwarring die de betekenis van politieke terminologie veelal in het tegenovergestelde veranderde, wordt de term ‘democratisch’ nu te pas en te onpas gebruikt. De islamitische volken — die nooit een andere bestuursvorm hebben gekend dan onbeperkt absolutisme — worden democratisch genoemd. Indische nationalistenvan praten graag over de traditionele Hindoe-democratie!

Economen en historici staan onverschillig tegenover zulke emotionele ontboezemingen. Als zij de Aziatische samenlevingen als minderwaardig bestempelen, drukken zij daarmee geen waardeoordeel uit. Ze stellen louter het feit vast dat deze volken niet de ideologische institutionele voorwaarden schiepen die in het Westen de kapitalistische beschaving in het leven riepen en waarvan de superioriteit vandaag de dag impliciet door de Aziaten geaccepteerd wordt, tenminste door de roep om haar technologische en medische innovaties. Juist wanneer men erkent dat de cultuur van vele Aziatische volkeren in het verleden een grote voorsprong had op die van hun Westerse tijdsgenoten, verrijst de grote vraag welke oorzaken de vooruitgang in het Oosten tot een vroegtijdig einde brachten. In het geval van de Hindoe-samenleving ligt het antwoord voor de hand. Hier belemmerde de ijzeren grip van het inflexibele kastensysteem de groei van het particulier initiatief en smoorde het elke poging in de kiem om van de traditionele normen af te wijken. Maar China en de islamitische landen waren — buiten de slavernij van een relatief gering aantal mensen — vrij van de starheid van het kastensysteem. Ze werden door autocraten bestuurd. Maar de individuele onderdanen waren onder de autocraat allen gelijk. Zelfs de slaven en eunuchen werden niet uitgesloten van de hoogste waardigheden. Het is deze gelijkheid voor de heersers waarop mensen zich vandaag de dag beroepen wanneer zij spreken over

de vermeende democratische gebruiken van deze Oosterlingen.

Het begrip economische gelijkheid van de onderdanen dat deze volkeren en hun heersers aanhingen, was niet duidelijk gedefinieerd, maar vaag. In één opzicht was het echter duidelijk — namelijk, de volstreckte afkeuring van het vergaren van een groot fortuin door private individuen. De heersers zagen rijke onderdanen als een bedreiging voor hun politieke overwicht. Men was er algemeen van overtuigd — ook de heersers — dat geen mens een groot vermogen kon vergaren zonder anderen te beroven van datgene dat hun rechtmatig toekwam en dat de rijkdom van enkelen de oorzaak vormde van de armoede van velen. De positie van rijke zakenlieden was in alle Oosterse landen uitermate precair. Ze waren overgeleverd aan de genade van de autoriteiten. Zelfs royale steekpenningen konden hen niet tegen confiscatie beschermen. Het gehele volk verheugde zich wanneer een welvarende zakenman ten prooi viel aan de jaloezie en haat van de autoriteiten.

Deze vijandigheid jegens rijkdom remde de voortuitgang van de beschaving in het Oosten en hield de massa's op de rand van hongersnood. Aangezien kapitaalaccumulatie werd beteugeld, kon er geen sprake van technologische verbetering zijn. Het kapitalisme kwam als een geïmporteerde, uitheemse ideologie naar het Oosten die werd opgelegd door buitenlandse legers en vloten en kwam in ofwel de vorm van koloniale overheersing ofwel extraterritoriale jurisdictie. Deze gewelddadige methoden waren zeker niet de gepaste middelen om de traditionalistische mentaliteit van de Oosterlingen te veranderen. Maar dit alles doet niets af aan de stelling dat het de afkeer voor kapitaalaccumulatie was die vele honderden miljoenen Aziaten tot honger en armoede veroordeelde.

Het begrip gelijkheid dat onze hedendaagse welvaartsaanhangers in gedachten hebben, is een kopie van de Aziatische gelijkheidsgedachte. Hoewel vaag in ieder ander opzicht, is haar afkeer voor grote vermogens duidelijk. Het maakt bezwaar tegen het grootbedrijf en grote fortuinen. Het bepleit diverse maatregelen om de groei van individuele ondernemingen te belemmeren en meer gelijkheid te bewerkstelligen middels confiscatoire vermogens- en inkomstenbelastingen. Daarbij beroept het zich op de jaloezie van het volk.

De directe economische gevolgen van confiscatoire maatregelen zijn al behandeld.⁶ Het is overduidelijk dat dergelijke beleidsmaatregelen op lange termijn niet alleen moeten leiden tot het vertragen of volledig beteugelen van verdere kapitaalaccumulatie, maar ook tot het consumeren van het kapitaal dat op een eerder moment werd geaccumuleerd. Dit zou niet alleen de tendens naar grotere materiële welvaart stoppen, maar zelfs omkeren en een tendens naar toenemende armoede veroorzaken. De Aziatische idealen zouden zegevieren; en uiteindelijk zouden het Oosten en het Westen elkaar treffen op een vergelijkbaar, ellendig niveau..

De welvaartseconomie beweert niet alleen te staan voor de belangen van de gehele samenleving tegenover de zelfzuchtige belangen van het winstbeogende bedrijfsleven; ze beweert bovendien rekening te houden met de duurzame belangen van het land, tegenover de kortetermijnbelangen van speculanten, ondernemers en kapitalisten die er

⁶ Zie hierboven, pp. 793-98.

uitsluitend op uit zijn om persoonlijk gewin te behalen en zich niet bekommeren om de toekomst van de gehele samenleving. Deze tweede bewering is uiteraard onverenigbaar met de nadruk die door de school op kortetermijnmaatregelen wordt gelegd in plaats van op langetermijnkwesties. Consequentheid is echter niet een van de deugden van de welvaartsaanhangers. Laat ons omwille van het argument deze tegenstrijdigheden in hun beweringen negeren en deze op hun eigen merites beoordelen.

Sparen, kapitaalaccumulatie en investeringen onttrekken het betreffende geldbedrag van directe consumptie en besteden dit aan het verbeteren van toekomstige omstandigheden. De spaarder ziet af van directe bevrediging om zijn eigen welzijn en dat van zijn gezin in de verdere toekomst te verbeteren. Zijn intenties zijn zeker zelfzuchtig in de populaire bijbetekenis van de term. Maar de effecten van zijn zelfzuchtige optreden zijn voordelig voor de duurzame, seculiere belangen van de gehele samenleving en al haar leden. Zijn gedrag zet alle ontwikkelingen in gang waarop zelfs de meest kwezelige welvaartsaanhangers het stempel *economische verbetering* en *vooruitgang* zouden zetten.

De maatregelen die door de welvaartseconomie worden verdedigd, nemen de prikkel voor particulieren om te sparen weg. Enerzijds verminderen of vernietigen de maatregelen die de beknotting van hoge inkomens en grote fortuinen beogen het vermogen van rijkere mensen om te sparen in ernstige mate. Anderzijds worden de geldsommen die mensen met bescheiden inkomens voorheen aan kapitaalaccumulatie bijdroegen, richting de consumptie geduwd. Wanneer in het verleden iemand spaarde door zijn geld toe te vertrouwen aan een spaarbank of door een verzekeringspolis te nemen, investeerde de bank of de verzekeraar het equivalent. Zelfs wanneer de spaarder op een later moment de gespaarde geldsommen consumeerde, leidde dit niet tot desinvesteringen en kapitaalconsumptie. De totale investeringen van de spaarbanken en de verzekeraars stegen ondanks deze opnames gestaag.

Tegenwoordig is er een sterke tendens om banken en verzekeraars meer en meer te dwingen om in staatobligaties te beleggen. De fondsen van sociale zekerheidsinstellingen bestaan volledig uit publiek schuld papier. In de mate waarin de openbare schuldenlast oploopt doordat er geld gespendeerd wordt voor de lopende uitgaven, leidt het sparen van het individu niet tot kapitaalaccumulatie. Terwijl in de vrije markteconomie sparen, kapitaalaccumulatie en investeringen samenvallen, kunnen de particuliere spaargelden in de interventionistische economie verbrast worden door de overheid. De individuele burger beperkt zijn directe consumptie om te voorzien voor zijn toekomst; daarbij draagt hij zijn steentje bij aan de verdere economische vooruitgang van de samenleving en aan de verbetering van de levensstandaard van zijn medeburgers. Maar de overheid grijpt in en neemt de maatschappelijk voordelige gevolgen van het handelen van de individuen weer weg. Dit voorbeeld ontmaskert als geen ander het welvaarts cliché dat het zelfzuchtige en kortzichtige individu — dat zich uitsluitend toelegt op zijn ogenblikkelijke genot en geen oog heeft voor het welzijn van zijn medemens — afzet tegen de onvergankelijke en de vooruitziende, weldadige overheid die onverdeeld is toegewijd aan het bevorderen van de

duurzame welvaart van de gehele samenleving.

Het klopt dat de aanhangers van de welvaartseconomie twee bezwaren uiten. Ten eerste dat de beweegredenen van het individu zelfzuchtig zijn, terwijl de overheid doordrongen is van goede bedoelingen. Laat ons gemakshalve toegeven dat de individuen duivels zijn en de heersers engelen. Maar wat in het echte leven en de werkelijkheid telt, zijn — Kant ten spijt! — geen goede bedoelingen, maar verrichtingen. Wat het bestaan en de ontwikkeling van de samenleving mogelijk maakt, is juist het feit dat vredige samenwerking onder de maatschappelijke arbeidsdeling op lange termijn het eigenbelang van alle individuen het beste dient. De uitmuntendheid van de marktgemeenschap is dat haar gehele functioneren en werking de vervulling van dit principe is.

Het tweede bezwaar beweert dat onder het welvaartsstelsel private kapitaalaccumulatie en beleggingen vervangen worden door publieke kapitaalsaccumulatie en beleggingen. Men wijst op het feit dat niet alle geldsommen die overheden in het verleden leenden, aan lopende uitgaven werden besteed. Een aanzienlijk deel werd geïnvesteerd in de bouw van wegen, spoorwegen, havens, vliegvelden, elektriciteitscentrale en andere openbare werken. Een ander gedeelte werd aangewend voor het voeren van oorlogen ter verdediging die inderdaad niet op andere wijze gefinancierd konden worden. Deze bezwaren missen echter het punt. Wat telt, is dat een deel van de particuliere spaargelden door de overheid voor de lopende consumptie gebruikt worden en dat niets de overheid belet om dit deel dusdanig te vergroten dat in wezen alles erdoor wordt opgeslorpt.

Het is overduidelijk dat wanneer overheden het hun onderdanen onmogelijk maken om nieuw kapitaal te accumuleren en te investeren, de verantwoordelijkheid voor verdere kapitaalsvorming — als daar al sprake van is — op de overheid valt. De welvaartsaanhanger — naar wiens overtuiging overheidscontrole synoniem staat voor Gods voorzienige zorg die de mensheid wijs en onfeilbaar naar verhevenere en volmaaktere fasen van een onontkoombare evolutionaire vooruitgang leidt — mist het begrip om de complexiteit van het vraagstuk en zijn vertakkingen te snappen.

Niet alleen de accumulatie van aanvullend kapitaal, maar evengoed het op peil houden van het kapitaal, vereist het beperken van de directe consumptie om ook later nog rijkelijk bevoorraad te zijn. Dat betekent onthouding — het afzien van bevredigingen die men onmiddellijk zou kunnen verkrijgen.⁷ De markteconomie schept een klimaat waarin zulke zelfontzegging tot bepaalde hoogte in de praktijk wordt gebracht en waarin het product — het geaccumuleerde kapitaal — in die lijnen wordt geïnvesteerd waarin het op de beste manier de urgentste behoeften van de consumenten bevredigt. Daarbij ontstaat de vraag of overheidskapitaalaccumulatie particuliere kapitaalaccumulatie kan vervangen

7 Het vaststellen van dit feit is in geen geval een goedkeuring van de theorieën die rente als de 'beloning' voor onthouding probeerden te verklaren. In de echte wereld bestaat er geen mythisch agentschap dat beloont of straft. De werkelijke aard van natuurlijke rente wordt hierboven in hoofdstuk 19 verklaard. Maar tegenover de zogenaamde ironieën van Lasalle (*Herr Bastiat-Schulze von Delitzsch in Gesammelte Reden und Schriften*, ed. Bernstein, V, p. 167) die herhaald zijn in ontelbare tekstboeken, is het goed om te benadrukken dat sparen ontbering is in zoverre het de spaarder onmiddellijk genot ontnemt.

en op welke wijze een overheid het aanvullend geaccumuleerde kapitaal zou investeren. Deze vraagstukken zijn niet enkel relevant voor een socialistische gemenebest. Ze zijn net zo belangrijk voor een interventionistisch plan dat de voorwaarden voor private kapitaalvorming volledig of bijna volledig heeft vernietigd. Zelfs de Verenigde Staten benadert steeds verder een dergelijke situatie.

Laat ons het geval van een overheid bekijken die zeggenschap heeft verkregen over de aanwending van een aanzienlijk deel van de spaargelden van de burgers. De beleggingen van het sociale zekerheidsstelsel, private verzekeraars, spaarbanken en commerciële banken worden in grote mate door de autoriteiten bepaald en naar de schatkist geleid. De particuliere burgers zijn nog steeds spaarders. Maar of hun besparingen wel of geen kapitaalaccumulatie voortbrengen en daarmee de hoeveelheid kapitaalgoederen vergroten die beschikbaar zijn voor het verbeteren van het productieapparaat, hangt af van het gebruik van de door de overheid geleende geldsommen. Wanneer de overheid deze geldsommen verkwist, hetzij door het financieren van lopende uitgaven dan wel door waninvesteringen, dan wordt het proces van kapitaalaccumulatie — dat wordt ingeluid door het sparen van particulieren en voortgezet door het investeren van banken en verzekeraars — de nek omgedraaid. Een vergelijkingen van de twee methoden kan de zaak ophelderen.

In het kader van een vrije markteconomie spaart iemand, genaamd Bill, honderd dollar en stort hij deze op een spaarrekening. Wanneer hij een verstandige keuze maakt voor een bank die op haar beurt weer verstandig omgaat met haar kredietverlening en beleggingen, leidt dit tot een vermeerdering van het kapitaal en daarmee tot een stijging van de marginale arbeidsproductiviteit. Zodoende gaat uit het geproduceerde overschot een deel terug naar Bill in de vorm van rente. Wanneer Bill in zijn keuze voor een bank een fout begaat en zijn honderd dollar toevertrouwt aan een bank die failliet gaat, dan blijft hij met lege handen achter.

In het kader van overheidsbemoeienis met sparen en beleggingen, spaart iemand, genaamd Paul, in het jaar 1940 honderd dollar door deze te betalen aan de nationale sociale zekerheidsinstelling.⁸ Hij ontvangt hiervoor in ruil een vordering die praktisch gezien neerkomt op een onvoorwaardelijke schuldvordering op de staat. Wanneer de overheid de honderd dollar voor lopende uitgaven gebruikt, ontstaat er geen nieuw kapitaal en resulteert er geen stijging van de arbeidsproductiviteit. Schuldvorderingen op de staat zijn een last waarvoor toekomstige belastingbetalers moeten opdraaien. In 1970 moet een zekere Peter de belofte van de overheid inlossen, hoewel hijzelf geen enkel voordeel geniet van het feit dat Paul in 1940 honderd dollar spaarde.

Zo wordt het duidelijk dat wij niet naar Sovjet-Rusland hoeven te kijken om de rol te begrijpen die overheidsfinanciën in onze tijd spelen. Het fraaie argument dat de publieke schuld geen last is omdat 'we deze aan onszelf verschuldigd zijn' is misleidend. De Pauls van 1940 zijn het niet aan zichzelf verschuldigd. Het zijn de Peters van 1970

8 Het maakt geen verschil of Paul zelf deze honderd dollar betaalt of dat de wet zijn werkgever verplicht om deze te betalen. Zie hierboven, p. 587.

die het aan de Pauls van 1940 verschuldigd zijn. Het gehele stelsel is het toppunt van het kortetermijnprincipe. De staatslieden van 1940 lossen hun problemen op door deze af te schuiven op de staatslieden van 1970. Tegen die tijd zullen de staatslieden van 1940 dood of gepensioneerd staatslieden zijn die hun wonderbaarlijke prestatie verheerlijken: de sociale zekerheid.

De Sinterklaassprookjes van de welvaartsaanhangers worden gekenmerkt door hun volstrekte onvermogen om de vraagstukken over kapitaal te snappen. Juist dit gebrek maakt het dringend nodig om hen de benaming *welvaartseconomie* te ontzeggen waarmee ze hun doctrines beschrijven. Iemand die geen rekening houdt met de schaarste van beschikbare kapitaalgoederen, is geen econoom, maar een sprookjesverteller. Zo iemand leeft niet in de werkelijkheid, maar in een sprookjeswereld van overvloed. Alle dwalingen van de hedendaagse welvaartseconomie zijn — evenals die van socialistische denkers — gebaseerd op de impliciete veronderstelling dat er een overdadig aanbod aan kapitaalgoederen bestaat. Als dat het geval was, zou het uiteraard gemakkelijk zijn om een oplossing voor alle problemen te vinden, iedereen ‘in overeenstemming met zijn behoeften’ te voorzien en iedereen volstrekt gelukkig te maken. Maar dat is niet het geval.

Het klopt dat sommige voorstanders van de welvaartseconomie zich verontrust voelen door een vaag begrip van de werkelijke problemen. Ze beseffen dat het kapitaal in stand gehouden moet worden om de toekomstige arbeidsproductiviteit te handhaven⁹. Echter snappen deze schrijvers evenmin dat de loutere instandhouding van het kapitaal afhangt van zorgvuldig sparen en beleggen — dat altijd het resultaat is van succesvol speculeren — en dat alle pogingen om kapitaal te conserveren steunen op monetaire calculatie en daarbij de werking van een markteconomie veronderstellen. De overige welvaartsaanhangers negeren de kwestie volledig. Het maakt niet uit of ze in dit opzicht de marxistische ideeën steunen of zich beroepen op nieuwe bedrieglijke begrippen zoals ‘het zichzelf bestendige karakter’ van nuttige zaken.¹⁰ Hoe dan ook zijn hun leringen bedoeld om een rechtvaardiging te bieden voor de doctrine die overmatig sparen en onderconsumptie verantwoordelijk stelt voor al het onbevredigende en bestedingen als wondermiddel aanbeveelt.

Wanneer ze door de economen flink onder druk worden gezet, geven sommige welvaartsaanhangers en socialisten toe dat de teruggang van de gemiddelde levensstandaard enkel vermeden kan worden door al het geaccumuleerde kapitaal in stand te houden en dat de economische vooruitgang van de vorming van nieuw kapitaal afhangt. Kapitaalbehoud en de vorming van nieuw kapitaal, zeggen ze, zullen voortaan taken van de overheid zijn. Deze taken zullen niet langer worden overgelaten aan de zelfzuchtigheid van individuen, die uitsluitend begaan zijn met hun eigen welzijn en dat van hun gezin; de autoriteiten zullen deze vanuit het oogpunt van het algemeen belang behartigen.

9 Dit geldt in het bijzonder voor het werk van professor A.C. Pigou, de verschillende edities van zijn boek *The Economics of Welfare* en diverse artikelen. Voor een kritiek van de ideeën van professor Pigou, zie Hayek, *Profits, Interest, and Investment* (Londen, 1939), pp. 83-134).

10 Zie F.H. Knight, ‘Professor Mises and the Theory of Capital’, *Economica*, VIII (1941), pp. 409-427.

De crux van de kwestie ligt juist in de werking van zelfzuchtigheid. Onder het systeem van ongelijkheid spoort zelfzuchtigheid een mens aan om te sparen en zijn spaargelden altijd te beleggen op zodanige wijze dat voorzien wordt in de meest urgente behoeften van de consumenten. Onder het systeem van gelijkheid verdwijnt deze drijfveer. Het beperken van de consumptie in de nabijere toekomst is een merkbaar gemis, een klap voor de zelfzuchtige belangen van de individuen. De verruiming van het beschikbare aanbod in de verdere toekomst is voor het gemiddelde intellect minder herkenbaar dan dit directe gemis. Bovendien zijn haar voordelige gevolgen onder een systeem van publieke kapitaalaccumulatie dermate dun verspreid, dat ze voor een mens nauwelijks een gepaste compensatie lijken voor datgene waarvan hij vandaag afziet. De welvaartseconomie veronderstelt vrolijk dat de verwachting van het gezamenlijk oogsten door nakomelingen, iedereen uit eigenbelang tot sparen zal aanzetten. Ze vallen daarmee ten prooi aan een tegenhanger van de illusie van Plato die stelt dat wanneer mensen verhinderd worden om te weten van welke kinderen zij de ouders zijn, zij ten opzichte van alle jonge mensen ouderlijke gevoelens zouden koesteren. Het zou nuttig zijn geweest wanneer de welvaartseconomie had geleerd van de vaststelling van Aristoteles dat het resultaat juist zal zijn dat alle ouders onverschillig worden jegens alle kinderen.¹¹

Het vraagstuk van de instandhouding en vergroting van het kapitaal is onoplosbaar voor een socialistisch stelsel dat geen beroep kan doen op monetaire calculatie. Een socialistische gemenebest mist een methode om te bepalen of zijn kapitaaluitrusting groeit of krimpt. Maar onder het interventionisme en onder een socialistisch bewind dat nog steeds gebruik kan maken van economische calculatie op basis van buitenlandse prijzen, staan de zaken er niet zo slecht voor. Hier valt tenminste nog te begrijpen wat er gaande is.

Wanneer een dergelijk land democratisch wordt geregeerd, worden de vraagstukken van kapitaalbehoud en kapitaalgroei het voornaamste onderwerp in de politieke strijd. Er zullen demagogen zijn die beweren dat men meer aan directe consumptie moet besteden dan wordt toegelaten door diegenen die toevallig aan de macht zijn of door andere partijen. Ze zullen altijd bereid zijn te verklaren dat 'in de huidige noodtoestand' er geen sprake van het accumuleren van kapitaal voor later kan zijn en dat juist het interen op een deel van het beschikbare kapitaal volledig gerechtvaardigd is. De verschillende partijen zullen elkaar proberen te overtreffen in de beloften aan stemgerechtigden om de overheidsbestedingen op te schroeven en tegelijkertijd de belastingen te verlagen die niet enkel de rijken treffen. In de dagen van *laissez faire* keek men naar de overheid als een instelling wiens functioneren kosten met zich meebracht die door de burgers moesten worden opgehoest door belastingen. Vandaag de dag ziet de meerderheid van de burgers de overheid als een instelling die cadeaus uitdeelt. De werknemers en boeren verwachten meer van de schatkist te ontvangen dan dat ze aan belastingen bijdragen. De staat is in hun ogen een gelduitgevende instantie, geen geldinnende. Deze veelgehoorde leerstellingen

11 Zie Aristotle, *Politics*, Bk. II, chap, iii in *The Basic Works of Aristotle*, ed. R. McKeon (New York), pp. 1148 f.

werden door Lord Keynes en zijn volgelingen gerationaliseerd en verheven tot de rangen van een quasi-economische doctrine. Overheidsuitgaven en begrotingstekorten zijn louter synoniemen voor kapitaalconsumptie. Wanneer de lopende uitgaven — hoe voordelig ze ook worden geacht — worden gefinancierd door het middels erfbelastingen wegbelasten van die delen van hogere inkomens die anders waren belegd, of door te lenen, dan wordt de overheid een factor die tot kapitaalconsumptie leidt. Het feit dat in de hedendaagse Verenigde Staten de jaarlijkse kapitaalaccumulatie waarschijnlijk¹² nog steeds de jaarlijkse kapitaalconsumptie overstijgt, ontzenuwt geenszins de bewering dat het totale financiële en economische beleid van de centrale en lokale overheden naar kapitaalconsumptie neigt.

Velendie zich bewust worden van de hoogst onwenselijke gevolgen van kapitaalconsumptie zijn geneigd om te geloven dat de democratische bestuursvorm onverenigbaar is met deugdelijk financieel beleid. Ze verzuimen daarbij te beseffen dat het niet democratie op zich is dat moet worden gelaakt, maar de doctrines die ernaar streven om de door Lasalle bespotten nachtwakersstaat in te ruilen voor de Sinterklaasbestuursvorm. Wat het verloop van het economische beleid van een land bepaald, zijn altijd de economische ideeën die door de publieke opinie worden gedragen. Geen overheid — democratisch of dictatoriaal — kan zich bevrijden van het overwicht van de algemeen geaccepteerde ideologie.

Mensen die grenzen willen stellen aan de exclusieve recht van het parlement om begrotingen op te stellen en belastingen te heffen of zelfs een complete vervanging van het representatief staatsbestel door autoritair bestuur bepleiten, worden verblind door het bedrieglijke beeld van een perfect staatshoofd. Dit staatshoofd — niet minder goedwillend dan wijs — zou naar verluidt oprecht begaan zijn met het bevorderen van het welzijn van zijn onderdanen. De echte Führer blijkt echter een sterfelijk mens te zijn dat allereerst naar de vereeuwiging van zijn eigen heerschappij en die van zijn familie, vrienden en partij streeft. In zoverre hij een beroep op impopulaire maatregelen zou doen, doet hij dit omwille van deze doeleinden. Hij investeert en accumuleert geen kapitaal. Hij bouwt forten en rust legers uit.

De veelbesproken plannen van de Sovjet- en nazi-dictators behelsden een inperking van de lopende uitgaven ten behoeve van 'investerings'. De nazi's probeerden de waarheid nooit te verhullen dat deze investeringen bedoeld waren als voorbereiding voor de agressieoorlogen die zij voornemens waren te voeren. De Sovjets toonden zich aanvankelijk minder uitgesproken. Maar later verklaarden zij brutaalweg dat al hun planning ingegeven werd door overwegingen van oorlogsbereidheid. Er bestaat geen enkel historisch voorbeeld van een overheid die kapitaal accumuleerde. Voor zover overheden in de bouw van wegen, spoorwegen en andere nuttige openbare werken investeerden, kwam het benodigde kapitaal uit de spaargelden van individuele burgers en werd het door de overheid geleend. Maar de opgelopen staatsschulden werden grotendeels gebruikt voor de lopende uitgaven. Wat individuen spaarden, werd door de overheid verbrast.

12 De pogingen van statistici om deze vraag te beantwoorden, zijn in deze tijd van inflatie en kredietexpansie vruchteloos.

Zelfs diegenen die inkomens- en vermogensongelijkheid als iets betreurenswaardig zien, kunnen niet ontkennen dat het leidt tot voortdurende kapitaalaccumulatie. En het is alleen verdere kapitaalaccumulatie die technologische verbetering, stijgende lonen en een hogere levensstandaard mogelijk maakt.

35.4 ONZEKERHEID

Het vage begrip zekerheid dat de welvaartsdogmatisten in gedachten hebben wanneer ze over onzekerheid klagen, doelt op iets als een garantie waarmee de samenleving iedereen — ongeacht zijn verrichtingen — een levensstandaard garandeert die hij als bevredigend beschouwt.

Zekerheid in deze zin, beweren de lofredenaars van lang vervlogen tijden, bestond al ooit onder het maatschappelijke regime van de Middeleeuwen. Het is echter onnodig om dit nader te onderzoeken. De werkelijke levensomstandigheden verschilden zelfs in de veelgeprezen dertiende eeuw sterk van het ideaalbeeld dat door de scholastieke filosofie wordt geschetst; deze voorstellingen waren niet bedoeld als beschrijvingen van de werkelijke omstandigheden, maar zoals deze zouden moeten zijn. Zelfs deze utopieën van de filosofen en theologen lieten ruimte voor het bestaan van talrijke hulpbehoevende bedelaars die volledig afhankelijk waren van de door de rijken gegeven aalmoes. Dit is niet bepaald het idee van zekerheid dat het moderne gebruik van de term suggereert.

Het zekerheidsconcept van de werknemers en kleine boeren is de tegenhanger van het door de kapitalisten aangehouden stabiliteitsconcept.¹³ Op dezelfde wijze waarop kapitalisten een permanent inkomen wensen dat niet onderhevig is aan de schommelingen van de veranderlijke menselijke levensomstandigheden, willen werknemers en kleine boeren hun opbrengsten onafhankelijk maken van de markt. Beide groepen willen zich onttrekken aan het getij van geschiedkundige gebeurtenissen. Geen enkel nieuw voorval mag voortaan hun positie schaden; anderzijds maken ze uiteraard geen enkel bezwaar tegen een verbetering van hun materiële welvaart. De marktstructuur waarop zij hun activiteiten in het verleden aanpasten, moet nooit zodanig veranderen dat ze tot een hernieuwde aanpassing worden gedwongen. De boer in een Europees bergdal reageert verontwaardigd wanneer hij geconfronteerd wordt met de concurrentie van Canadese boeren die tegen lagere kosten produceren. De huisschilder kookt over van woede wanneer de introductie van een nieuwe innovatie de omstandigheden in zijn deel van de arbeidsmarkt beïnvloedt. Het is overduidelijk dat enkel in een volledig stilstaande wereld voldaan kan worden aan de wensen van deze mensen.

Een karakteristiek kenmerk van een ongehinderde marktgemeenschap is dat het geen respect voor gevestigde belangen heeft. Prestaties uit het verleden tellen niet wanneer zij

¹³ Zie hierboven, pp. 219-21.